

ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ: СУТНІСТЬ І СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті на основі теоретико-емпіричного дослідження визначено наукові підходи щодо трактування терміну «технологічна культура» (діяльнісний, компетентнісний, інтегративно-особистісний, ціннісний) та охарактеризовано їх сутність.

Розкрито особливості професійної діяльності майстра виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу. З'ясовано сутність поняття «технологічна культура майстра виробничого навчання». Констатовано, що підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці робітників можуть забезпечити майстри виробничого навчання з високим рівнем технологічної культури. Охарактеризовано стан вивченості даної проблеми у педагогічній теорії і практиці.

Ключові слова: технологія, технологічна культура, майстер виробничого навчання, професійна компетентність, діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, інтегративний підхід, професійні якості.

Вступ. Одним із основних завдань професійно-технічної освіти щодо модернізації освітнього процесу в контексті соціально-економічних замовлень держави є удосконалення професійно-педагогічної діяльності майстра виробничого навчання. Саме від його компетентності, готовності до впровадження новітніх педагогічних та виробничих технологій, здатності цілісно усвідомлювати вимоги до навчально-виховного процесу в ПТНЗ, урахувати поточні й перспективні потреби ринку праці залежить ефективність роботи закладів профтехосвіти.

У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку технологічної культури майстра виробничого навчання як одного з ключових чинників у забезпеченні якісної професійної підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні питання культурологічного підходу до професійно-педагогічної діяльності розкрили І. Андрощук, І. Башкірова, І. Кияшко, В. Лола, С. Прийма, В. Нікітіна.

Аспекти технологізації освіти та технологічної культури педагога

розглянуті у публікаціях В. Радкевич, Б. Бричка, Л. Комісарової, М. Левиної, В. Монахова, О. Пехоти, С. Сисоєвої, В. Моштука, Г. Джеваги, С. Ткачука, В. Ковальчука, О. Павлюк, О. Рубцової та ін.

Дослідники у поняття «технологічна культура педагога» включають не тільки якості особистості, систему технологічних знань, умінь і навичок, специфічне мислення і світогляд, необхідні нинішньому педагогу, але й такий винятково важливий компонент, як професійно активна педагогічна позиція. Науковці зазначають, що важливо розвивати технології самопізнання, самовиховання і самоосвіти педагогів, спрямовувати їх інтелектуальний та професійний розвиток в технологічне середовище.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності поняття «технологічна культура майстра виробничого навчання» як важливої складової професійно-педагогічної культури та визначенні стану вивченості проблеми у педагогічній теорії і практиці.

Виклад основного матеріалу. Технологічна культура, являючись базовим компонентом професійної педагогічної діяльності, на сьогодні також є важливим аспектом неперервної освіти, «освіти впродовж життя», який дозволяє педагогові використати всі можливості, надані йому суспільством для індивідуального розвитку, та передбачає зміну характеру педагогічної діяльності, що, в свою чергу, зумовлює нові вимоги до професійно-особистісних якостей і діяльності педагога.

Професійна діяльність майстра виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу – це складне інтегральне утворення, що поєднує два компоненти: працю власне педагогічну (організація навчання і виховання) та виробничо-технічну. При цьому професійна складова передбачає роботу спеціаліста у відповідній галузі виробництва в якості організатора, проектувальника та експлуатаційника, а педагогічна – роботу з організації та здійснення навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах. Цей взаємозв'язок і зумовлює специфіку професійної діяльності майстра виробничого навчання.

Таким чином, підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці робітників можуть забезпечити майстри виробничого навчання, які володіють методикою професійного навчання, сучасними організаційно-педагогічними формами навчання, впроваджують інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології в навчально-виробничий процес і разом з цим досконало знають техніку і технологію, науково-технічні досягнення відповідної галузі виробництва, її економіку, екологію, інфраструктуру підприємств регіону та їх перспективи, обізнані з законами ринку праці та вимогами роботодавців до особистісних якостей працівників. Вищезазначене вимагає від майстрів виробничого навчання високого рівня технологічної культури, професійної майстерності.

Зазначимо, що термін «технологічна культура» сьогодні є достатньо розповсюдженим у наукових публікаціях. Технологічна культура, як вважає П. Козловські [13, с. 9], є одним із проявів інноваційного характеру трансформації, виступає її важливою евристичною характеристикою. Вона виникає в умовах нового феномену – техносфери, яка стає тотальним простором культури, оскільки все більшого значення набувають техніка і наука, а не мистецтво і філософія.

На думку С. Пилипенко, технологічна культура обумовлює нові шляхи вирішення складних питань сучасної соціокультурної реальності. Вона пов'язана з раціоналізацією та інформатизацією буття. Її характеристиками є інноваційність, дистанційність, можливості безмежного вдосконалення тощо. Як зазначає дослідниця, технологічна культура спрямована на вирішення проблеми не що зробити, а як зробити, яку технологію обрати для досягнення мети. Вона генерує нові культурні образи, ідеї та концепції [13, с. 10].

У наукових дослідженнях виділяють декілька підходів щодо трактування поняття «технологічна культура педагога», а саме: діяльнісний (М. Левіна, І. Ісаєв, І. Яцукова, В. Симоненко, Н. Салівоненко, Ю. Коломієць, В. Гаргін); компетентнісний (Б. Бричок), інтегративно-особистісний (О. Пехота, Г. Джевага, В. Моштук, Р. Пріма), ціннісний (Н. Максимова,

О. Коберник, В. Сидоренко).

Відповідно до діяльнісного підходу технологічна культура особистості є похідною від виробничо-професійної діяльності. Зокрема, в наукових публікаціях М. Левіної [8] технологічна культура розглядається як оволодіння логікою професійної поведінки педагога, досвідом креативної діяльності, способами організації технологічних процесів, адаптація їх до цілей гуманізації та гуманітаризації освіти.

Дослідники І. Ісаєв, І. Яцукова під технологічною культурою розуміють оволодіння педагогами певною системою способів і прийомів технології навчання і виховання, а також умінням аналізувати у педагогічному процесі альтернативні освітні технології [14].

Близьку трактовку терміну дають ряд інших науковців, зокрема, В. Симоненко [17, с. 91], який розглядає технологічну культуру як рівень розвитку перетворювальної діяльності людини, що виражений в сукупності досягнутих технологій матеріального і духовного виробництва і який дає змогу їй ефективно брати участь в сучасних технологічних процесах на основі гармонійної взаємодії з природою, суспільством і технологічним середовищем, тобто забезпечувати комфортність тріади: природа – суспільство – техносфера.

Досліджуючи питання техніко-технологічної культури особистості, В. Юрженко визначає її як інтегральний показник рівня компетентності особистості у виробничій сфері діяльності, який виступає результатом рівня сформованості техніко-технологічної грамотності в результаті загальноосвітнього процесу [18]. При цьому основними ознаками техніко-технологічної культури особистості науковець виділяє наступні: розуміння нею сутності техніки і технологічних процесів, ролі матеріальних, енергетичних і інформаційних ресурсів у процесі пізнання оточуючої дійсності й продуктивної, творчої діяльності людини на всіх етапах соціального і економічного розвитку цивілізації; уміння адекватно законам і нормам поведінки діяти в умовах сучасного суспільства й виробництва;

здатність людини передбачати наслідки власних дій в процесі використання певної техніки й технологій.

Водночас В. Гаргін визначає технологічну культуру як загальну форму реалізації мистецтва, планування, прогнозування, творення, виконання й оформлення, яка віднайшла своє вираження в сукупності досягнутих технологій матеріального та духовного виробництва, є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності, а особливо – педагогічної [3, 46].

Компетентнісного підходу дотримується Б. Бричок і розуміє технологічну культуру педагога як його професійну компетентність, що передбачає здатність орієнтуватись у інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб високотехнологічного суспільства, застосовувати технології у педагогічному процесі, давати оцінку процесові й досягнутим результатам [2, с. 31].

Ряд вчених розглядають технологічну культуру з позицій інтегративно-особистісного підходу. На думку О. Пехоти [12, с. 174], технологічна культура викладача – це така узагальнююча характеристика його особистості, що відображає здатність наполегливо і успішно здійснювати професійну діяльність у поєднанні з ефективною взаємодією з оточуючими людьми.

У дослідженнях Г. Джеваги технологічна культура розглядається як інтегральний комплекс якостей особистості, які надають можливостей застосовувати виробничі і педагогічні технології для ефективної організації предметно-перетворювальної і пізнавальної діяльності учнів. У такому розумінні технологічна культура – це не просто вміння доцільно застосовувати різноманітні технології для зміни навколишнього світу і самовдосконалення, але й важлива якість особистості вчителя формувати ці духовні цінності в учнях [4, с. 104].

Дослідник В. Моштук також трактує поняття «технологічної культури» як якісне інтегральне професійно-особистісне утворення, яке передбачає: сукупність фахових компетенцій, котрі відповідають сучасному рівню

розвитку суспільства; розвиток функціональних можливостей проектування і конструювання та психологічну готовність застосування інноваційних підходів їх реалізації; здатність творчо вирішувати проектно-технологічні завдання; можливість учнів в нестандартних умовах процесу трудової підготовки і вміння їх трансформувати; здібності прогнозувати наслідки прийнятих проектних рішень і вміння нести за них відповідальність [11, с. 209].

Цього ж підходу дотримується Р. Пріма [14], в наукових працях якої технологічна культура розглядається як інтегральне особистісне утворення, що динамічно поєднує в собі технологічні знання, уміння і навички, професійно значущі особистісні якості, необхідні для успішного оволодіння продуктивною перетворювальною діяльністю, що дозволить особистості адаптуватися в існуючому інформаційному та технологічно насиченому світі; рівень сформованості індивідуально-творчої готовності особистості до проектування і реалізації педагогічної діяльності; прагнення до професійної самоосвіти і саморозвитку; неперервний інноваційний пошук.

Дослідник В. Лола наголошує, що технологічна культура є складовою професійно-педагогічної культури вчителя, розглядаючи останню як інтегральну якість особистості педагога-професіонала, умову та передумову ефективної педагогічної діяльності. На думку автора технологічна культура передбачає наявність у людини особистісних якостей і системи технологічних знань, умінь та є необхідним компонентом творчої самореалізації і професійного самовдосконалення особистості фахівця, глибокого володіння основами перетворювальної діяльності, готовності до інновацій і новаторства [9, с. 15].

Ціннісний підхід передбачає орієнтацію педагога на загальнолюдські, національні й професійні цінності, ціннісну спрямованість у педагогічній діяльності. В контексті даного підходу Н. Максимова розглядає технологічну культуру як динамічну систему педагогічних цінностей, технологічних умінь та творчої індивідуальності педагога [10]. В структурі такої системи

дослідниця виділяє наступні компоненти: педагогічна позиція і професійно-особистісні якості, технологічні знання і культура педагогічного мислення, технологічні уміння.

Вчені О. Коберник і В. Сидоренко зазначають, що технологічна культура передбачає оволодіння системою понять, методів та засобів перетворювальних цінностей зі створення матеріальних і духовних цінностей. Вона забезпечує вивчення сучасних перспективних технологій, планування й організацію трудового процесу, технологічної дисципліни, обладнання робочого місця, забезпечення безпеки праці, психології людського спілкування, основ творчої й підприємницької діяльності, виконання проектів.

Водночас, аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок, що поняття «технологічна культура майстра виробничого навчання» ще недостатньо досліджене.

Адже, як зазначає В. Радкевич [15, с. 11], поряд з високим рівнем дидактичної компетентності для педагогів професійно-технічної освіти не менш важливою є наявність педагогічної майстерності, що ґрунтується на володінні педагогічними технологіями і педагогічною технікою спрямування теоретичних знань у професійно-практичну сферу діяльності. Отже, майстер виробничого навчання повинен володіти й розвивати в собі такі професійно значущі якості, як системне мислення, здатність до рефлексії, технологічну культуру, готовність до професійно-особистісного зростання, самоорганізації та самореалізації, особистісна, соціальна та спеціальна компетентності та ін.

В наукових працях В. Радкевич [16, с. 344] технологічна культура розглядається як складова професійної освіти, в структуру якої входять знання основ педагогіки і психології, навчальної дисципліни, методик їх навчання, вміння синтезувати наукове знання, відбирати та структурувати зміст освіти, аналізувати професійно-педагогічні ситуації, вирішувати педагогічні та виробничі завдання.

Дослідниця переконана, що в системі професійно-технічної освіти стає

необхідною зміна пріоритетів у навчальному процесі, тобто перехід від навчання предметно орієнтованого (основна мета якого – передача змісту даної предметної галузі) до навчання, спрямованого на розвиток учня, на формування його мотиваційної сфери, незалежного стилю мислення і загальнонавчальних умінь. Це стосується не тільки викладання, а й системи оцінювання, яка поряд із загальнопізнавальними, загальнонавчальними і предметними знаннями має включати і способи діяльності, досвід емоційно ціннісного ставлення до світу, людей і власне до себе.

Основними складовими технологічної культури викладачів і майстрів виробничого навчання ПТНЗ художнього профілю, які сприяють зростанню рівня їх педагогічної майстерності, професіоналізму в професійно-педагогічній діяльності, В. Радкевич визначає: вміння моделювати та проектувати власну концепцію навчання і виховання учнівської молоді; прогнозувати і оволодівати педагогічними інноваціями, впроваджувати їх у процес професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел; розробляти методики викладання навчальних дисциплін з використанням засобів педагогічного діагностування, інноваційних технологій навчання, комплексу навчально-методичного забезпечення; здатність до творчого саморозвитку та самоактуалізації, інноваційної діяльності, рефлексії, здійснення системних досліджень традицій народного мистецтва й на цій основі – генерування творчих педагогічних і виробничих ідей та їх реалізації в навчальному процесі ПТНЗ художнього профілю; орієнтованість на розвиток учня як суб'єкта навчальної та майбутньої професійно-художньої діяльності.

Дослідники Н. Алова і К. Романова [1, с. 82] виділяють технологічний компонент у структурі педагогічної культури педагога професійного ліцею, який на їхню думку розкриває діяльнісний характер, способи і прийоми взаємодії учнів і педагогів, культуру спілкування, використання педагогічної техніки, інформаційних та освітніх технологій. У зв'язку з цим, як вважають науковці, в деяких джерелах він розглядається як діяльнісний компонент

професійно-педагогічної культури.

Досліджуючи проблеми змісту і структури педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів, В.І. Ковальчук наголошує, що однією з найбільш суттєвих особливостей професійної діяльності майстра виробничого навчання є те, що успішність його праці безпосередньо залежить від високого рівня предметно-виробничих компетенцій [6]. Адже тільки високий рівень умінь предметної діяльності, заснованих на досвіді, дозволить завоювати професійний авторитет, який, як відомо, є необхідною передумовою успішності навчального процесу. Тому науковець вважає за доцільне виділяти у структурі педагогічної майстерності майстра виробничого навчання такої складової, як «технологічна культура», яка характеризується технологічними уміннями, технологічним мисленням та технологічним мовленням.

Особливий інтерес становлять праці Л. Комісарової, яка досліджувала проблеми розвитку технологічно культури майстрів виробничого навчання швейної галузі. На думку дослідниці, технологічна культура майстрів виробничого навчання є інтегральним особистісно-професійним утворенням, що охоплює сукупність взаємопов'язаних професійно важливих якостей і компетентностей, необхідних для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності на основі використання інноваційних педагогічних і виробничих технологій [7, с. 13].

В ході наукових досліджень науковцем розкрито суть компетентнісного підходу до розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання швейного профілю, а також запропоновано авторську методику її поетапного розвитку у міжкурсовий період підвищення кваліфікації, яка передбачає навчання у Школі розвитку технологічної культури, стажування в умовах сучасного виробництва, самостійне вдосконалення професійно-педагогічної майстерності, а також участь майстрів виробничого навчання у професійних конкурсах, освітніх виставках, фестивалях тощо.

На основі теоретико-емпіричного дослідження можна зробити висновок, що технологічна культура майстра виробничого навчання є складовою професійно-педагогічної культури і розглядається як інтегральне професійно-особистісне утворення, яке передбачає сукупність взаємопов'язаних професійно важливих якостей і компетентностей, необхідних для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності шляхом використання педагогічних, інформаційно-комунікаційних і виробничих технологій, володіння й оперування інформацією відповідно до потреб високотехнологічного суспільства.

Висновки. Розвиток технологічної культури майстра виробничого навчання є багатоетапним процесом, який реалізується в системі безперервного розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання.

При цьому складовими технологічної культури майстрів виробничого навчання визначено: здатність цілісно усвідомлювати вимоги до навчально-виробничого процесу в ПТНЗ; впровадження сучасних педагогічних, виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виробничий процес ПТНЗ; готовність до інноваційної діяльності; прагнення до неперервної професійної самоосвіти, саморозвитку і досягнення професійної мобільності; забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих робітників відповідно до потреб ринку праці. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у визначенні структури і змісту технологічної культури майстра виробничого навчання аграрного профілю.

Використана література

1. Алова Н. Н., Романова К. Е. Пути формирования педагогической культуры преподавателя профессионального лицея / Н. Н. Алова, К. Е. Романова // Научно-теоретический журнал «Исследования молодых ученых». – 2012. – Вып. 3 (12). - С. 80-84.
2. Бричок Б. П. Сутність педагогічної культури викладача ВНЗ / Б. П. Бричок // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць. – Хмельницький : ХГПА, 2007. – Вип. 2. – С. 29-31.
3. Гаргін В. Технологічна культура як структурний компонент професійно-

педагогічної культури вчителя трудового навчання / Володимир Гаргін // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2009. – № 3–4. – С. 44–52.

4. Джевага Г. Формування технологічної культури студентів в процесі технічного моделювання / Г. Джевага // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2012. – Виип. 6 (Ч. 1). - С. 102-106.

5. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы: воспитательный аспект : учеб. пособие / И. Ф. Исаев. – Москва-Белгород : Везелица, 1992. – 102 с.

6. Ковальчук В. І. Зміст та структура педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ - [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe/

7. Комісарова Л. О. Развитие технологической культуры мастеров производственного обучения профессионально-технических учебных заведений швейного профиля : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. О. Комісарова; НАПН України, Ін-т проф.-техн. освіти. - К., 2012. - 20 с.

8. Левина М. М. Технология обучения и ее роль в структуре педагогического знания учителя / М. М. Левина. – М. : МГПУ, 1991.

9. Лола В. Г. Формування технологічної культури майбутніх учителів трудового навчання: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. Г. Лола; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2003. — 19 с.

10. Максимова Н. А. Система формирования технологической культуры учителя - [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/sistema-formirovaniya-tehnologicheskoy-kultury-uchitelya/> .

11. Моштук В. В. Сутиність поняття «проектно-технологічна культура» та її основні структурні компоненти / В. В. Моштук // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2011. – № 2. – С. 204–211.

12. Пехота О. Формування технологічної культури сучасного викладача як складової його педагогічної майстерності / О. Пехота // Естетика і етика педагогічної дії. – 2012. – Вип. 3 – С. 165–180.

13. Пилипенко С. Г. Трансформація культури в умовах глобалізації: філософсько-антропологічний вимір [Текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Пилипенко Світлана Григорівна ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2012. – 18 с.

14. Пріма Р М. Аспекти технологічної культури у формуванні професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів - [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/20357-Aspekti_tekhnolog%D1%96chno%D1%97_kult/1.html/

15. Радкевич В. Інноваційні процеси у сучасній професійній школі / В. Радкевич // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 1. – С. 9-11.

16. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В. О. Радкевич; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: УкрІНТЕІ, 2010. – 420 с.

17. Симоненко В. Д. Технологическая культура и образование / В. Д. Симоненко. – Брянск : Изд-во БГПУ, 2001. – 214 с.

18. Юрженко В. В. "Культура" і "цивілізація": позиціонування понять у відношенні до змісту освітньої галузі "Технологія" (методологічний аспект) - [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_90/Yurzhen.pdf .

Шамралюк Елена Леонидовна
аспирант Института ПТО НАПН Украины

ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА МАСТЕРА ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ: СУЩНОСТЬ И СОСТОЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация. В статье на основе теоретико-эмпирического исследования определены научные подходы к трактовке термина «технологическая культура» (деятельностный, компетентностный, интегративно-личностный, ценностный) и охарактеризовано их сущность.

Раскрыты особенности профессиональной деятельности мастера производственного обучения профессионально-технического учебного заведения. Выяснено сущность понятия «технологическая культура мастера производственного обучения». Констатировано, что подготовка высококвалифицированных, конкурентоспособных рабочих кадров могут обеспечить мастера производственного обучения с высоким уровнем технологической культуры. Охарактеризовано состояние изученности данной проблемы в педагогической теории и практике.

Ключевые слова: технология, технологическая культура, мастер производственного обучения, профессиональная компетентность, деятельностный подход, компетентностный подход, интегративный подход, профессиональные качества.

Shamralyuk Olena L.,
postgraduate of the Institute of Vocational Education and Training of
the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

TECHNOLOGICAL CULTURE OF MASTER OF PRODUCTION TRAINING: ESSENCE AND STATUS OF INVESTIGATIONS

Summary. On the basis of theoretical and empirical research identified scientific approaches to the interpretation of the term “technological culture”(activity, competence, integrative and personal, value), characterized their essence.

Describes the features of professional work of the master of production training of vocational school. It is found the essence of the concept of "technological culture of master of production training". It was stated that the preparation of highly skilled, competitive labor market working people can provide master of production training with a high level of technological culture. Describes the state of knowledge of the problem in the pedagogical theory and practice.

Keywords: technology, technological culture, master of production training, professional competence, competence approach, integrative approach, professional quality.

**Науковий керівник, рецензент:
доктор педагогічних наук, професор
Романова Ганна Миколаївна**